

РОЛЬ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ БІРЖОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ROLE AND FUNCTIONAL PURPOSE OF THE EXCHANGE MARKET UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS

УДК 339.172

Солодкий М.О.

к.е.н.,

Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри біржової діяльності і торгівлі

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яворська В.О.

к.е.н., доцент кафедри біржової діяльності і торгівлі

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті на теоретичному рівні висвітлено основні засади функціонування біржового ринку. Визначено, систематизовано функції біржового ринку на макро- та мікроекономічному рівнях. Проаналізовано функції світового біржового ринку. Виявлено основні трансформаційні зміни біржового ринку в умовах глобалізації.

Ключові слова: біржовий ринок, функції, світові біржі, деривативи, ф'ючерси, опціони.

В статье на теоретическом уровне освещены основные принципы функционирования биржевого рынка. Определены, систематизированы функции биржевого рынка на макро- и микроэкономическом уровнях. Проанализированы функции мирового биржевого рынка. Выявлены основные транс-

формационные изменения биржевого рынка в условиях глобализации.

Ключевые слова: биржевой рынок, функции, мировые биржи, деривативы, фьючерсы, опционы.

In the article on the theoretical level the main principles of the stock exchange market functioning are highlighted. The functions of the stock exchange market on the macro and microeconomic levels are determined and systematized. The functions of the world stock exchange market are analyzed. The main transformational changes of the stock exchange market in the conditions of globalization are revealed.

Key words: stock exchange market, functions, world exchanges, derivatives, futures, options.

Постановка проблеми. Біржовий ринок вже традиційно вважається важливою складовою сучасного ринкового середовища. Тривала еволюція біржової діяльності упродовж багатьох століть сприяла постійній зміні ролі та функцій біржового ринку.

На сучасному етапі стан та формування міжнародного економічного простору сильно залежать від впливу та наслідків світової глобалізації. Адже глобалізаційні процеси забезпечують постійні трансформаційні зміни інноваційного розвитку біржового ринку як у міжнародному масштабі, так і на національних рівнях.

Відсутність статичного елементу у функціонуванні біржового ринку тільки посилює наукові інтереси до цього сегменту ринкової економіки та підвищує актуальність проведених досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження біржового ринку знайшли відображення в багатьох наукових працях таких вчених, як, зокрема, В. Гниляк [5; 6], О. Дегтярьова, Р. Макдональд, О. Маслак, А. Масло, Ю. Рубан, М. Солодкий [1–5], О. Сохацька, М. Примостка, Дж. Халл.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження трансформаційних змін ролі та функціонального призначення біржового ринку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація разом з якісними змінами принесла нестабільність та невизначеність на світові ринки товарних і фінансових активів. У таких умовах деривативи або біржові строкові інструменти, а саме ф'ючерси та опціони, розроблені на біржовому ринку з метою захисту від цінових коливань, що стали неочікуваними та важко прогнозованими [4; 6].

Невід'ємним механізмом ринкової економіки сьогодні є біржовий ринок, який не тільки виступає

центром відкритого та прозорого ціноутворення, але й надає достовірну аналітичну інформацію.

Біржовий ринок віддзеркалює на своїх торгових майданчиках очікування учасників біржової торгівлі щодо суспільно-політичних подій та настроїв, що є характерним для різних країн. Можна стверджувати, що сучасний стан економіки у будь-якій країні виражається через біржові котирування.

Зростання впливу біржового ринку на процеси ціноутворення у часовому просторі викликало зацікавленість і з боку спекулянтів. Біржові посередники почали активно використовувати деривативи з метою вкладення вільного інвестиційного капіталу.

Реформування ринкової системи в будь-якій країні не буде можливим без такого елементу, як організований ринок товарів та фінансових активів, або біржовий ринок. В Україні поточна ситуація біржового ринку все ще потребує кардинально нових підходів до розроблення інноваційних заходів та інструментів найближчим часом [5].

Якщо розглядати важливість біржового ринку, то найкраще виявити його характерні риси на основі функцій (рис. 1), які він здатний забезпечити за умов ринкових відносин [1–3]:

- 1) прозорі умови для формування цінової рівноваги;
- 2) зустріч на одній арені сил попиту і пропозиції;
- 3) хеджування (управління ризиками);
- 4) спекуляція (трейдинг);
- 5) інформаційно-аналітична забезпеченість;
- 6) інноваційна функція, яка виникла за умов впровадження нових технологій торгівлі та передбачає розробку або інженерію нових біржових контрактів.

Систематизація традиційних функцій, які може забезпечувати біржовий ринок, також потребує

більш детального розгляду його функціонального призначення за двома рівнями, а саме за мікроекономічним та макроекономічним (рис. 2, 3).

На основі систематизації наявних поглядів на функції біржового ринку (особливо товарного) на мікроекономічному рівні можна включити [2, с. 26–31; 3, с. 28]:

- перерозподіл цінкових ризиків;
- диверсифікацію товарних і фінансових потоків;
- відкрите ціноутворення;
- організацію укладання біржових угод;
- здійснення клірингу та арбітражу спірних ситуацій;
- біржову інженерію;
- кон'юнктурне прогнозування;
- доступність до нових кредитних ресурсів;
- удосконалення логістики та зберігання;
- конкурентоспроможність біржових учасників;
- науково-просвітницьку діяльність.

Усі вищезазначені функції слугують для основної мети на товарних та фінансових ринках, а саме задля забезпечення їх стабільності та ефективного функціонування на внутрішньому, або мікроекономічному, рівні.

Водночас глобалізація сприяла виходу торгівлі на міжнародний рівень. Біржовий ринок також зазнав значного розвитку внаслідок поширення передових досягнень та біржових технологій більш прогресивних біржових платформ на менш розвинуті аналоги. Таким чином, функції біржового ринку на макроекономічному рівні залежать від ролі всіх учасників міжнародної арени та включають:

- інтеграцію до світового біржового ринку національних сегментів;
- можливість ефективного перерозподілу інвестиційного капіталу на міжнародних ринках;
- участь усіх суб'єктів у процесах ціноутворення на світовому рівні;
- сприяння підтримці економічної безпеки у країнах-учасниках міжнародного ринку;
- досягнення стабільних показників макроекономічної рівноваги через біржовий механізм.

Рис. 1. Функції біржового ринку в ринковій економіці

Джерело: побудовано на основі джерел [1–3]

Рис. 2. Функції біржового ринку на мікроекономічному рівні

Джерело: побудовано на основі джерел [2, с. 26–31; 3, с. 28]

Необхідно зазначити, що вплив глобалізації на стан біржового ринку як світового, так і національного рівнів є невідворотним. Тому необхідно постійно проводити дослідження функціонування біржового ринку. Адже багато трансформаційних змін, пов'язаних з поширенням нового досвіду використання строкових

Рис. 3. Функції біржового ринку на макроекономічному рівні

Джерело: побудовано на основі джерел [2, с. 26–31; 3, с. 29]

біржових інструментів та технологій біржової торгівлі, дуже швидко поширювались з одних біржових ринків на інші.

Сьогодні ефективність роботи будь-якого біржового ринку буде залежати від наявності необхідних структурних елементів біржового механізму. Основні складові організаційної структури біржового ринку відображені на рис. 4.

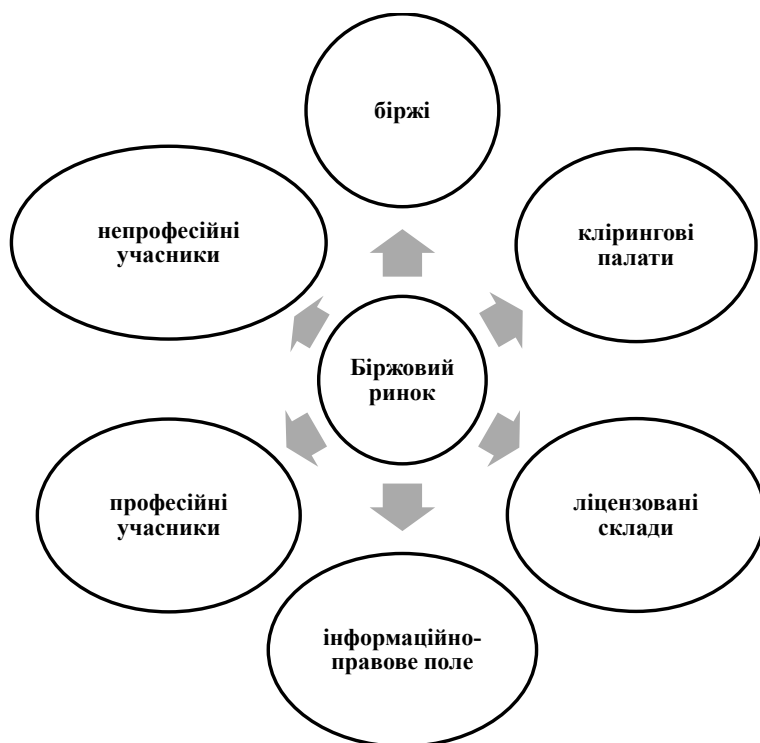

Рис. 4. Складові організаційної структури біржового ринку

Джерело: побудовано на основі джерел [2, с. 26–31; 3, с. 30]

Невідповідність або відсутність хоча б одного з них унеможливує оптимальну повноцінну роботу біржового ринку. Така ситуація притаманна вітчизняному біржовому ринку, на якому більшість наведених елементів або все ще відсутня, наприклад клірингова палата, або не має достатнього поширення, зокрема наявність спекулятивного класу як зацікавлених інвесторів у біржовій торгівлі. У будь-якому разі розв'язання цієї проблеми має ґрунтуватись на комплексних підходах.

Основними складовими організаційної структури біржового ринку мають бути [2, с. 26–31; 3, с. 30]:

- біржі, які є основними елементами організаційного механізму біржового ринку, що забезпечують безпосередню організацію торгів;
- клірингові палати, які можна вважати фінансовими інститутами, основними функціями яких є надання послуг зі здійснення розрахунків за біржовими угодами для всіх учасників біржового ринку;
- склади, які є важливим елементом роботи біржового товарного ринку, що обов'язково проходять процедуру ліцензування;
- інформаційно-правова база, яка забезпечує повноцінне функціонування біржового ринку, що формує цілісну базу нормативних актів та біржових правил; не менш важливим є надання доступу до публічної інформації;
- професійні учасники на біржовому ринку відіграють також важливу роль у забезпеченні якісного обслуговування учасників ринку, зокрема груп інвесторів;

– непрофесійні учасники, які представляють клас фізичних та юридичних осіб, а саме інвесторів у біржові інструменти.

Основну ліквідність біржового ринку підтримують професійні та непрофесійні учасники. Їхня присутність на біржовому ринку є важливою. Ці учасники приносять на біржовий ринок вільний капітал, без якого неможливо здійснювати швидкі транзакції з відкриття та закриття біржових позицій. При цьому сучасний біржовий ринок завдяки глобалізації дав можливість відкрити кордони для учасників з будь-якого географічного регіону. Тому біржові учасники давно вийшли на міжнародний рівень. Така ситуація сприяє можливості вивільнення інвестиційного капіталу та його трансферту в різні куточки світу. Конкурентний вплив біржового ринку давно вийшов за межі національних кордонів. Водночас розвинуті біржові ринки притягують на свої торгові майданчики значно більші інвестиційні потоки.

Класифікація основних учасників біржового ринку за метою та стратегіями торгівлі (рис. 5) включає такі групи [2, с. 26–31; 3, с. 30]:

1) хеджери, основна діяльність яких пов'язана із захистом своїх фінансових інтересів від можливих цінових коливань; біржові інструменти дають можливість хеджерам застрахувати цінові ризики на ринках реальних активів чи фінансових інструментів;

2) трейдери (спекулянти), увага яких прикута до визначення найбільш інвестиційно привабливих біржових інструментів, що здатні задовольнити інтереси трейдерів та принести максимальний прибуток;

3) арбітражери, яких можна вважати класом інвесторів, які у своїй інвестиційній діяльності намагаються отримати прибуток від поєднання міжтоварних чи міжринкових стратегій торгівлі;

4) інвестори, для яких біржовий ринок є основним джерелом розміщення вільного інвестиційного капіталу; інвестори використовують інноваційні стратегії портфельного менеджменту, до яких можна включити інвестиційні, інституційні, страхові, хеджові фонди, банки, компанії з управління капіталом.

Наявність значної кількості вищевказаних учасників, а також необхідних елементів організаційної структури дасть змогу успішно функціонувати біржовому ринку та підтримувати високий рівень його ліквідності.

Висновки з проведеного дослідження.

Враховуючи вищесказане, можемо стверджувати, що розвиток біржового ринку в Україні досягне високого рівня лише за умов врахування потенційних можливостей та напрямів розвитку світового біржового ринку, точніше найбільш перспективних біржових майданчиків у світі. Водночас функціональне призначення біржового ринку, як бачимо, включає важливі та необхідні функції в сучасних умовах. Визначення ролі біржового ринку на міжнародному рівні у світовій економічній системі забезпечить використання цього досвіду для інтеграції у вітчизняну практику. Тому необхідно розглянути біржову торгівлю під кутом виявлення її як складного суспільно-економічного явища, що має надзвичайно розгалужену та багаторівневу організаційну структуру.

Окрім того, ступінь розвитку біржового ринку завжди буде мати тісний зв'язок зі станом економічної ситуації в країні. Необхідно також брати до уваги те, що глобалізація створюватиме додаткові умови для поширення перспективного досвіду розвитку біржового ринку у країни, де відбувається реформування економічних систем, на кшталт нашого вітчизняного біржового механізму.

Рис. 5. Основні учасники біржового ринку

Джерело: побудовано на основі джерел [2, с. 26-31; 3, с. 30]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біржовий ринок: навч. посіб. / за ред. М. Солодкого. Київ: Агроосвіта, 2010. 565 с. URL: <http://www.agroosvita.com/sites/default/files/libery/economik/BR.pdf>.
2. Біржовий товарний ринок: навч. посіб. / за ред. М. Солодкого. Київ: Компринт, 2017. 482 с.
3. Солодкий М., Резнік Н., Яворська В. Основи біржової діяльності: навч. посіб. / за ред. М. Солодкого. Київ: Компринт, 2017. 450 с. URL: http://91.219.144.9/cgi-bin/irbis64r_14/cgiirbis_64.exe.
4. Солодкий М., Яворська В. Біржова торгівля товарними деривативами: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія. Київ: Компринт, 2015. С. 10–66.
5. Солодкий М., Гниляк В. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Аграр Медія Груп, 2012. С. 6–26.
6. Гниляк В. Методологічні аспекти формування поняття деривативу. Агроінком. 2006. № 1. С. 72–74.

REFERENCES:

1. Solodkyj M. (2010) Birzhovij rynek [Exchange market]. Kyiv: Agroosvita. (in Ukrainian). Available at: <http://www.agroosvita.com/sites/default/files/libery/economik/BR.pdf> (accessed 24 July 2018).
2. Solodkyj M. (2017). Birzhovij tovarnyj rynek [Commodity exchange market]. Kyiv: Komprynt (in Ukrainian).
3. Solodkyj M., Javorsjka V., Reznik N. (2017) Osnovy birzhovoi diialnosti [Basics of exchange trading]. Kyiv: Komprynt (in Ukrainian). Available at: http://91.219.144.9/cgi-bin/irbis64r_14/cgiirbis_64.exe (accessed 24 July 2018).
4. Solodkyj M., Javorsjka V. (2015). Birzhova torghivlja tovarnymy deryvatyvamy: svitovij dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukrajinі [Commodity derivatives exchange trading: world experience and prospects of development in Ukraine]. Kyiv: Komprynt (in Ukrainian).

5. Solodkyj M., Ghnyl'jak V. (2012) Birzhovi tovarni deryvatyvy: teorija, metodologhija, praktyka [Exchange-traded Commodity derivatives: theory, methodology, practice]. Kyiv: Aghrar Media Ghrup (in Ukrainian).

6. Ghnyl'jak V. (2006) Metodologhichni aspekty formuvannja ponjattja deryvatyvu [Methodological aspects of the formation of the derivative concept]. Aghroinkom, no. 1, p. 72–74.

Solodkyj M.O.

Candidate of Economic Sciences,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Professor at Department of Stock Exchanges and Trade
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Yavors'ka V.O.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Stock Exchanges and Trade
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ROLE AND FUNCTIONAL PURPOSE OF THE EXCHANGE MARKET UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS

In the article, on the theoretical level, the main principles of the stock exchange market functioning are highlighted.

Globalization, along with qualitative changes, has brought instability and uncertainty to the world markets for commodity and financial assets. In such circumstances, exchange-traded derivatives – futures and options – were developed on the stock exchange market to protect against price fluctuations that are unexpected and difficult to predict.

Considered that an integral mechanism of a market economy today is the stock exchange market, which not only serves as the center of open and transparent pricing but also provides reliable analytical information.

Considered the importance of the stock exchange market through its basis, the functions that it can provide in the conditions of market relations: transparent conditions for the formation of price equilibrium; meeting in one arena of the demand and supply forces; hedging or risk management; speculation or trading; information and analytical basis; an innovative function that emerged from the introduction of new trade technologies and involves the development or engineering of new derivatives.

On the basis of systematization, the functions of the stock exchange market on the microeconomic level are determined: redistribution of price risks; diversification of commodity and financial assets; open pricing; organization of the conclusion of exchange transactions; clearing and arbitration; financial engineering; price forecasting; availability of new credit resources; improvement of logistics and storage; competitiveness of exchange participants; scientific and educational activities.

All of the above functions serve the main purpose in the commodity and financial markets – in order to ensure their stability and effective functioning at the domestic or microeconomic level. At the same time, globalization has contributed to the emergence of the international trade.

The stock exchange market has also significant development as a result of globalization. Considered that the functions of the stock exchange market at the macroeconomic level include: integration into the world stock exchange market of national segments; the possibility of an effective redistribution of investment capital in international markets; participation of all traders in global pricing processes; promotion of economic security in countries participating in the international market; achievement of stable indicators of macroeconomic equilibrium through stock exchange mechanism.

It should be noted that the impact of globalization on the stock exchange market, both world and national, is irreversible. Therefore, it is necessary to continuously conduct research on the functioning of the stock exchange market. Many of the transformational changes associated with the spread of new experience in the use of exchange-traded derivatives and stock exchange trading technologies have quickly spread from one stock exchange market to another.